

Dějiny Národního muzea na pomezí historiografických žánrů¹

Klára Woitschová

PhDr. Klára Woitschová, Ph.D.
National Museum Archive in Prague
Na Zátorách 6
170 00 Praha 7
Czech Republic
e-mail: WoitschovaKlara@seznam.cz

Muzeológia a kultúrne dedičstvo, 2019, 7:1:83-98

History of Museums as a Specific Historiographical Field

This study looks at the history of museums as a specific historiographical field. It first gives an overview of the various types of publication outputs one can find in this field. These include collection guides, magazine and proceedings studies, and monographs. Studies and proceedings in particular are shown to be practical solutions to the very complex mapping of museum history. Monographs can be of various types – publications about museum buildings are often highly visually impressive, while another type of monographs looks at museum collections, and yet another can be considered the pinnacle of museum historiography, as such monographs provide a comprehensive understanding of museums as organisational and administrative units. Papers already published are an important source for a study of museums, while in contrast there are relatively few texts based on primary archived sources. A detailed investigation of previous publications demonstrates that museum history is focused on and researched always upon the occasion of major jubilees of these institutions, and that this is practically solely the domain of museum employees.

Key words: National Museum, History of Scientific Institutions, History of Memory Institutions

Rok 2018 přinesl oslavy dvouletého výročí založení Národního muzea (NM) v Praze a znovuotevření jeho historické budovy na pražském Václavském náměstí po několikaleté důkladné rekonstrukci. Obě tyto události byly mocným impulsem k obnovení zájmu o téma dějin této nejvýznamnější muzejní instituce v českých zemích a zároveň také k bilancování toho, co bylo na poli výzkumu institucionálních dějin NM vykonáno. Spolu se sumarizací dosavadního bádání, ať již za účelem rozšíření obzorů široké veřejnosti při akcích spojených s oslavami 200 let NM či v rámci (znovu)promyšlení a kritického vědeckého vyhodnocování určitých etap muzejních dějin se opakovaně objevovala idea na zpracování komplexních syntetických muzejních dějin, které jsou dosud – pomeňme zda oprávněně – považovány za vrchol historiografického výzkumu dějin vlastně jakékoliv instituce či organizace. Zde je však nepochybné, že pro dosažení tohoto dlouhodobého cíle v případě NM ještě nenazrál čas a to zejména s ohledem na obrovské množství nezpracovaného pramenného materiálu, bez jehož vytěžení nelze konstatovat než to, že o dějinách NM toho stále moc nevíme ani v rovině čistě faktografické. A co je zvláště zarážející, někdy se ani specialisté příliš neorientují v tom, co bylo k historii NM již „vybádáno“ a jakým způsobem a v jakých kontextech byly příslušné informace prezentovány.

Plány na sepsání dějin Národního muzea, jejich výstupy zde hodnotíme, doprovázely vlastně celý vývoj muzea a to již od doby sahající cca 50 let po jeho založení. Většinou se je však podařilo realizovat pouze ve velmi omezené míře. Před úkolem vyrovnat se se svými dějinami však stála

¹ Text vznikl v rámci projektu GA ČR „Národní muzeum v éře Československa“ (16-02022S).

v minulých letech i celá řada dalších významných muzejních institucí, našich² i zahraničních, přičemž tato díla mohou být při studiu a zpracování dějin NM důležitým inspiračním zdrojem a poskytují také cenný komparativní materiál, jak co použitých metod, tak i co do konkrétních zjištěných faktů. Především zahraniční produkci však není možné zde prezentovat v úplnosti, soustředíme se tedy pouze výběrově na tituly týkající se centrálních muzeí středoevropského prostoru. Výjimku představuje reflexe publikací týkající se Britského muzea – tato instituce byla totiž jako jedno z nemnoha velkých evropských muzeí založena, podobně jako NM, jako všeobecná (tedy pečující o historické i přírodovědecké sbírky) a ač je geograficky vzdálena, s institucionálními dějinami naší centrální muzejní instituce má z tohoto důvodu celou řadu shodných rysů, které také umožňují srovnatelné historiografické uchopení.

Jak tedy bylo uvedeno, cílem tohoto textu je zejména prezentovat dosavadní studium institucionálních dějin Národního muzea (potažmo obdobných institucí) jako specifický historiografický žánr, je-li to možné zhodnotit impulsy, které vedly ke vzniku jednotlivých prací o dějinách konkrétních muzeí, přístupy, které autoři ve svých pracích aplikovali, jejich prameny a teoreticko-metodologická východiska. Sledujeme též osobnosti, které na sebe vzaly úkol zpracovat dějiny „svých“ institucí. Výsledkem našeho rozboru bude pak srovnání způsobů, jakými jednotlivé instituce ke svým dějinám přistupují a v nedávné minulosti (v úvahu bereme především práce, které vznikaly ve druhé polovině 20. století, v opodstatněných případech jsou zmíněny i díla starší) přistupovaly.

Přítomná studie si proto klade za cíl představit a zhodnotit dosavadní způsob uchopení muzejních dějin z pohledu historiografie s cílem tato dějepisná díla utřídit a zhodnotit jejich možný význam právě třeba s ohledem na budoucí vypracování komplexních dějin NM. „Muzejní dějiny“ v tomto kontextu chápeme jako specifický typ historiografického žánru či spíše diskurzu, který se vyznačuje poměrně konzervativní metodologií a směřuje k narativnímu, převážně deskriptivnímu líčení problematiky. Ve středobodu zájmu takto pojímaných textů stojí „organizačně-institucionální dějiny muzea“. Těmi rozumíme souhrnný popis či analýzu nejrůznějších aspektů existence Národního muzea (či jiného muzea) coby formalizované a byrokratizované jednotky,³ počínaje komunikací se zřizovatelem, přes vnitřní správu a dějinami sbírek ani zdaleka nekonče, byť, jak ukazují dosavadní rešerše naší i komplementární zahraniční literatury, takto komplexní muzejní dějiny jsou naprostou výjimkou a ve skutečnosti se setkáváme téměř vždy s tématem nejrůznějším způsobem redukováným.

Na druhou stranu jsme si pochopitelně vědomi toho, že i do institucionálních dějin muzea vstupují i koncepty odlišné, tvořící zároveň specifické diskurzivní pole, soustřeďující se hlavně na historii pojímání prezentace artefaktů v obecném smyslu (tedy na dějiny muzeologie jako vědecké či aplikované disciplíny),⁴ dále na dějiny idejí a vědění, ve kterém samozřejmě muzea hrála důležitou roli přístupy pracující v duchu politických dějin s muzei jako reprezentacemi dobových ideologií.⁵

Přístupy jiné – byť na dějiny NM patrně ještě nikdy nebyly aplikovány a při mizivé probádanosti faktografie mohou i dnes sklouznout k planému teoretizování – považujeme samozřejmě

² Opomíjíme zde dějiny regionálních a lokálních muzeí. Ne snad že by byly méně zajímavé, kontext jejich existence však byl a je přece jen jiný a jejich spojení s místními komunitami předurčuje i odlišný způsob nahlížení na jejich dějiny a jejich zpracování.

³ WEBER, Max. *Metodologie, sociologie a politika*. 2. Praha: Oikomenh, 2009.

⁴ ALEXANDER, Edward P. – ALEXANDER, Mary. *Museums in Motion: An Introduction to the History and Functions of Museums*. Second edition. Lanham – New York – Toronto – Plymouth: Altamira Press, 2008.

⁵ BENNETT, Tony. *The Birth of the Museum: History, Theory, Politics*. London: Routledge, 1995.

za stejně legitimní. Vědomě však volíme, což je našťastí s době multiparadigmaticčnosti historické vědy možné, přístup vědomě redukcující bádání o dějinách NM na bádání nad dějiny instituce, samozřejmě při zohlednění nejrůznějších kulturních a společensko-politických jevů a procesů. Všechny ostatní náhledy na muzea jsou samozřejmě důležité, vzájemně se prolínající, jsme si jejich existenci vědomi, ale náš výklad v zájmu elementární koherence zužujeme právě na dějiny muzea (muzeí) jako specifické formalizované hierarchické organizace s úředním a dalším „lidským“ aparátém, specifickou infrastrukturou (budovy, depozitáře) a formalizovanými komunikačními strategiemi – výstavy, průvodce, propagační materiály atd. Právě tyto práce, už jen kvůli nutnosti empiricky uchopit značně roztržitý pramenný materiál, který v případě Národního muzea až na výjimky neumožňuje pojmout jeho dějiny jako např. síť aktérských vztahů,⁶ byly hlavním inspiračním zdrojem při zpracování moderních dějin této organizace.

V tomto pojetí a při tomto vymezení tématu tedy záměrně stranou zůstávají některé aspekty studia dějin NM a širšího kontextu jeho existence: obecné práce týkající se kulturních dějin či kulturní antropologie, stejně jako obecné historické práce, přičemž všechny tyto disciplíny (a mnohé další) přinášejí k dějinám muzea mnohé zajímavé impulsy. Po důkladném zvážení necháváme stranou také konceptuální muzeologickou literaturu. Vývoj fenoménu muzea, jeho recepce návštěvníky či problematika paměti jsou nesporně významným aspektem existence muzejní instituce, z hlediska historické muzeologie dokonce aspektem zcela zásadním způsobem formujícím.⁷ Za stejně oprávněný však považujeme i přístup či pohled de facto neopozitivistické historiografie, který v budoucnu – po obohacení zejména o podněty muzeologické, což bezvýhradně platí i vice versa – může směřovat k vytvoření empiricky spolehlivých a teoreticky promyšlených syntetických dějin NM.

Syntetické zpracování muzejních dějin

Syntetická vědecká monografie zachycující dějiny instituce je pochopitelně ideálním vrcholem snažení všech muzejních dějepisců. Pražské Národní muzeum se během prvního století své existence několikrát pokoušelo o takto důkladné zpracování svých dějin. Výsledkem tohoto snažení však byly nakonec většinou pouze drobnější výroční přehledové publikace s rozsáhlými statistickými přehledy významných mecenášů či získaných sbírek.⁸

Výsledky prvního pokusu o velké muzejní dějiny ve 20. století výrazně ovlivnily události první světové války. Již v roce 1914 započaly práce na plánovaném výročním spisu ke stoletému výročí založení Muzea. Práce si rozdělili dva badatelé – profesor literatury Josef Hanuš, který sice nebyl přímo zaměstnancem ústavu, ale jeho činnosti se účastnil coby inspektor sbírek. Jeho zájmem bylo české národní obrození a prizmatem tohoto hnutí také interpretoval vznik pražského muzea. Výsledkem jeho snahy je velmi rozsáhlý spis (čítající více než 700 stránek), jehož výklad ovšem končí již rokem 1841.⁹ Navazovat na něj měl svým dílem muzejní knihovník Josef Volf, který zvolil velmi širokou koncepci své práce – chtěl zmapovat dějiny všech oddělení a všech vědních oborů v nich pěstovaných. Jemu se však, na rozdíl od Hanuše, dílo nepodařilo

⁶ LATOUR, Bruno. *Reassembling the Social. An Introduction to Actor – Network – Theory*. Oxford : Oxford University Press, 2007.

⁷ Ponecháváme zde tedy stranou např. velmi inspirativní a teoreticky zakotvený koncept historické muzeologie, jak jej prezentuje KIRSCH, Otokar. Dějiny lidského myšlení vs. dějiny institucí? Několik poznámek k problematice historické muzeologie. In: *Muzeologica Brunensia*, 2013, s. 8–14.

⁸ Krom několika anonymních spisků zejm. NEBESKÝ, Václav Bolemír. *Dějiny Musea Království českého*, Praha 1868, s. 117.

⁹ HANUŠ, Josef. *Národní muzeum a naše obrození*. Praha: Národní muzeum, 1921 a 1923.

zrealizovat, protože byl povolán do armády a první válku strávil prakticky celou mimo Muzeum a prakticky bez možnosti věnovat se jakékoli odborné práci. Po skončení války se sice do služeb instituce vrátil a stal se dokonce ředitelem její knihovny, ale ve své odborné činnosti se věnoval jiným tématům. Původní záměry byly tedy naplněny pouze částečně a novější dějiny NM na své zpracování čekají prakticky dodnes.

O pokusech pokračovat v započaté práci při různých výročích založení NM bude ještě podrobněji řeč níže v tomto textu, protože jejich výstupem byly „pouze“ dva sborníky. Minimálně v 60. letech, s vidinou půlkulatého muzejního výročí, se však vážně uvažovalo o komplexním syntetickém monografickém zpracování. Práce však zůstaly jen na půl cesty a původní velkorysý plán zůstal pouze na papíře a nevzniklo než několik dílčích přípravných analytických studií publikovaných především na stránkách periodik vydávaných NM, byť i ty jsou velmi cenné.

Poslední velké vzepětí tématu dějin Národního muzea můžeme pozorovat v 80. letech minulého století. Centrem aktivit se stal tentokrát Archiv Národního muzea. Jistě to nebylo náhodou, protože archiv v té době již spravoval relativně kompletní muzejní „podnikový archiv“ a byl svým způsobem k tomuto úkolu asi nejvypovolanější. Zároveň v čele archivu stál Aleš Chalupa, erudovaný archivář a editor, jenž si vybudoval ve struktuře Národního muzea relativně vlivné postavení a podařilo se mu toto téma zařadit do dlouhodobých výzkumných plánů instituce a sestavit několikačlenný badatelský tým. Jeho projekt byl ovšem příliš široký – muzejní dějiny se měly zabývat celým obdobím od roku 1818 a vývojem všech pěstovaných oborů a dějinami všech sbírek. Příznačné ovšem je, že heuristické práce se nedostaly dále než ke konci 19. století a poté celý projekt usnul a ani v období po roce 1989 nedošlo k jeho oživení.¹⁰

Svůj celoživotní zájem o dějiny Národního muzea pak zúročil až v roce 2001 Karel Sklenář, dlouholetý pracovník archeologického oddělení NM, který se aktivně účastnil již pokusu o zpracování muzejních dějin v 80. letech minulého století a který se stal autorem velmi poutavého a na zevrubné znalosti archivních pramenů založeného výkladu muzejních dějin, sepsaného však spíše v popularizačním stylu: *Obraz vlasti*.¹¹ Proporce této publikace ukazují, že starší dějiny ústavu jsou studovány již delší dobu a je k dispozici mnohem více podkladových analytických studií. Zatímco prvních sto let existence Muzea je pojednáno na více než dvou stech stránkách, moderní období se „muselo spokojit“ s méně než polovinou. Vytvoření souhrnných vědeckých dějin Národního muzea je tak stále ještě velkým desiderátem.

Některá specializovaná centrální muzea mají ke zpracování svých dějin dobře nakročeno, např. Národní technické muzeum disponuje takto zaměřenou monografií z pera někdejší dlouholetého vedoucí tamního muzejního archivu Jana Hozáka a podobně sepsala, byť pouze do poločasu její existence, dějiny své instituce někdejší archivářka Národního zemědělského muzea, Šárka Steinová.¹²

Nedostatek syntetických prací se však, po pravdě řečeno, netýká pouze Národního muzea či českých muzeí obecně. Vědeckými syntézami dodnes nedisponují ani jiné významné vědecké

¹⁰ WOITSCHOVÁ, Klára – JÚN, Libor. Národní muzeum jako historiografické téma. In: *ČNM – řada historická*, 184, 2015, č. 1–2, s. 79–92.

¹¹ SKLENÁŘ, Karel. *Obraz vlasti. Příběh Národního muzea*. Praha : Paseka, 2001.

¹² HOZÁK Jan. *Příběh Národního technického muzea*. Praha : Národní technické muzeum, 2008; STEINOVÁ, Šárka. *Osudový příběh Československého zemědělského muzea: (1891) 1918–1952*. Praha : Národní zemědělské muzeum, 2013.

a paměťové instituce, např. Akademie věd či Národní archiv.¹³

Syntetická vědecká zpracování dějin institucí jsou ovšem poměrně vzácná i u zahraničních muzeí. Z nich nejpůsobivějšími výsledky se rozhodně může pochlubit berlínské Vlastivědné muzeum (Heimattmuseum)¹⁴ a především londýnské Britské muzeum (British Museum). Autorkou první zajímavé práce týkající se druhého jmenovaného je Marjorie Caygillové, dlouholetá pracovnice Britského muzea, text má sice necelých 90 stran, nicméně představuje přehledně nejvýznamnější momenty existence muzea, jeho správy a jeho sbírek. Nejedná se však o povrchní text určený pro turistického průvodce, ale o skutečně fundovanou studii a vzhled do nejrůznějších aspektů každodenního života této mimořádné instituce. Autorka založila svůj výklad na soudobých novinách, denících významných zúčastněných osob a také na archiváliích.¹⁵ Tématu se věnuje dlouhodobě, publikovala i spisy týkající se nejvýznamnějších exponátů a své práce modifikovala i do populárně naučné podoby.¹⁶ Mnohem rozsáhlejším spisem přispěl potom k dějinám instituce bývalý ředitel muzea David Mckenzie Wilson. Původním školením archeolog, nicméně s velkou erudicí se zhostil náročného historického výkladu a velmi podrobně zpracoval komplexní přehled dějin muzea, přičemž svůj výklad založil na širokém spektru archivních pramenů, dobových tisků a samozřejmě doposud vydané literatury. Vytvořil tak podle našeho názoru svým způsobem vzorové zpracování dějin velké muzejní instituce.¹⁷

Monografie s užším tematickým vymezením

Jako další samostatná skupina se jeví monografie, jejichž zaměření není všeobecné a jejich cílem není syntéza muzejních dějin, nýbrž vybírají si pouze některé aspekty existence těchto institucí. Podívejme se podrobněji především na tři typy takových publikací, jsou to monografie zaměřené na muzejní budovy, na sbírky a na význačné pracovníky muzeí.

První skupina publikací vychází z představy, že jedním z nejvýraznějších atributů muzejních institucí a zároveň jedním z jejich neopominutelných aspektů je samotná muzejní budova. Tento badatelský a publikační směr zdůrazňuje především vizuálně-ideologickou stránku celé věci a zaobírá se muzejními objekty. Celá řada muzeí sídlí v účelově postavených či alespoň rekonstruovaných budovách, z nichž mnohé vznikly dokonce i přibližně ve stejné době jako budova pražského Národního muzea. Tyto budovy jsou samy o sobě koncipovány jako muzejní exponát sui generis a obsahují bohatý a mnohvrstevnatý ikonografický a ideový program. První typ publikací si tedy klade za cíl muzejní budovy popsat a čtenáři či divákovi zároveň často poměrně komplikovanou symboliku vysvětlit a přiblížit. Výsledné publikace je možno charakterizovat většinou jako reprezentativní a nákladně vypravené, s bohatým barevným

¹³ I v Akademii věd jsou ovšem dějiny vlastní instituce aktuálním tématem, jak o tom svědčí již vydané či v současnosti připravované dějiny jednotlivých ústavů. Naopak reprezentativní čtyřsvazkové kolektivní dílo *Dějiny Univerzity Karlovy (1347/1348–1990)*. Praha : Karolinum 2009 prezentují komplexně dějiny našeho nejstaršího vysokého učení a existuje také velmi zevrubná práce týkající se našeho nejstaršího archivu, KOLLMANN, Josef. *Dějiny ústředního archivu českého státu*, Praha : Archivní správa Ministerstva vnitra ČR, Praha 1992.

¹⁴ ROTH, Martin. *Heimattmuseum. Zur Geschichte einer deutschen Institution*. Berlin : Gebrüder Mann Verlag, 1990.

¹⁵ CAYGILL, Majorie. *The Story of the British Museum*. London : British Museum Press, 2002.

¹⁶ CAYGILL, Majorie. *Treasures of the British Museum*. London: British Museum Publication, 1985; *Building the British Museum*. London: British Museum Press, 1999 (s Christopherem Datem); *The British Museum A–Z Companion*. London: Rutledge 2001; *The British Museum: 250 years*, London: British Museum Press 2003.

¹⁷ WILSON, David Mackenzie. *The British Museum. A History*. London : British Museum Press, 2002.

obrazovým doprovodem, výrazně dominujícím nad textovou složkou.¹⁸ Velmi působivé jsou v této skupině nejen publikace, které popisují stavby budov v 19. století, ale i takové, které zachycují poválečnou obnovu¹⁹ či moderní účelovou rekonstrukci²⁰. Jen na okraj připomeňme, že i v tomto ohledu zůstává Národní muzeum samo sobě mnohé dlužno, neboť obdobná rozsáhlá a reprezentativní publikace věnující se muzejní budově či budovám poučeným a zevrubným způsobem dosud nevznikla.²¹

Druhý typ publikací je pak primárně zaměřen na sbírky či významné předměty, které muzejní instituce uchovává. Takové práce obsahují často stručný úvod k dějinám dané instituce, případně i muzejní budovy, hlavní důraz je však kladen právě na sbírky.²² V případě NM bylo impulsem pro vydání takové publikací především výročí otevření historické budovy v roce 2016, na straně druhé pak výročí založení NM v roce 2018. Jedná se v obou případech o kolektivní díla (v prvním případě se podílelo jen několik málo autorů, ve druhém pak několik desítek), která však pouze vesměs shrnují již známé skutečnosti, prezentují je líbivou formou a slouží především k reprezentačním účelům či jsou ryze populárně laděná.²³

Díky systematickému zájmu Karla Sklenáře o téma muzejních dějin se může vlastní monografií pochlubit muzejní archeologie. Jeho nejnovější práce je podepřena mimořádně pečlivou prací s primárními prameny a zasazuje zároveň muzejní archeologii do širšího kontextu vývoje celé disciplíny.²⁴ Monografického zpracování v podobě kvalifikační práce se dočkal také Ústřední muzeologický kabinet, který působil při Národním muzeu ve 2. polovině 20. století a byl ústřední institucí české muzeologie.²⁵

Vlastními monografickými počiny se prezentují také další dvě zemská muzea na našem území. Dvousté výročí Slezského muzea v Opavě bylo oslaveno téměř čtyřsetstránkovým spisem *Museum Silesiae*.²⁶ Je od ostatních odlišný, primárně neupíná zrak k minulosti

¹⁸ BISCHOFF, Cäcilia. *Das Kunsthistorische Museum: Baugeschichte – Architektur – Dekoration*. Wien : Brandstätter, 2008; JOVANOVIĆ-KRUSPEL, Stefanie – SCHUMACHER, Alice. *The Natural History Museum – The History of the Construction, its Conception and Architecture*. Wien : Naturhistorisches Museum, 2017.

¹⁹ RAUCHENSTEINER, Manfred. *Phönix aus der Asche. Zerstörung und Wiederaufbau des Heeresgeschichtlichen Museums 1944 bis 1955*. Wien, 2005.

²⁰ KRETZSCHMAR, Ulrike (ed.). *Das Berliner Zeughaus. The Berlin Armoury*. Berlin : Prestel, 2006.

²¹ Zatím nejpodrobnějším průvodcem po budově je publikace SRŠEŇ, Lubomír. *Architektura, výzdoba a původní vybavení hlavní budovy Národního muzea v Praze. Průvodce*. Praha: Národní muzeum, 1999. Jedná se o mírně upravené vydání knihy téhož autora *Budova Národního muzea v Praze 1891–1991: architektura, umělecká výzdoba a původní uměleckořemeslné vybavení*. Praha: Národní muzeum 1992. Na 82 stranách však autor měl sotva možnost se vyčerpávajícím způsobem vyrovnat se všemi jinotaji, které muzejní budova nabízí. Z domácí literatury lze k této skupině přiřadit např. HOZÁK, Jan – NOVOTNÝ, Michal. *Průvodce budovou Národního technického muzea*. Praha: Národní technické muzeum 2016 a velkou pozornost budově Národního zemědělského muzea věnovala i Šárka Steinová ve své publikaci, byť není primárně zaměřena na architekturu (STEINOVÁ, Šárka. *Osudový příběh Československého zemědělského muzea: (1891) 1918–1952*, Praha : Národní zemědělské muzeum, 2013).

²² *Das Naturhistorische Museum in Wien*. Wien: Naturhistorisches Museum, 1979; *Muzeum narodowe w Krakowie. Historia i wybór zabytków*. Warsaw, 1987.

²³ *Velká kniha o Národním muzeu*, Praha: Národní muzeum 2016; *200 let Národního muzea ve 200 fotografiích*, Praha : CPress 2018.

²⁴ SKLENÁŘ, Karel. Pravěká a raně středověká archeologie v dějinách Národního muzea. In: *Fontes archeologici pragenses*, vol. 40, Praha : Národní muzeum, 2014.

²⁵ DOUŠA, Pavel. *Organizace českého muzejnictví 1945–1989 (Systém řízení muzeí v zajištění politické ideologie)*. Disertační práce obhájená na Ústavu historie a muzeologie Filozoficko-přírodovědecké fakulty Slezské univerzity v Opavě v roce 2005. Publikován byl krátký výtah DOUŠA, Pavel. Ústřední muzeologický kabinet (1955–1989). In: *Muzeum: Muzejní a vlastivědná práce*, roč. 49, č. 1, 2011, s. 4–14.

²⁶ *Museum Silesiae*. Opava : Slezské zemské muzeum, 2015.

(úvodní pasáž o dějinách je skutečně velmi úsporná), nýbrž k současnosti instituce. Jedná se o publikaci reprezentativní se zřetelným akcentem na estetickou stránku věci, a autorům se tímto způsobem podařilo vytvořit publikaci vybočující z řady jak obsahově, tak grafickým zpracováním. Jednotlivé podsbírkky jsou jen velmi stručně představeny a výklad o nich doplňují velkoformátová vyobrazení. Výrazná pozornost je věnována pochopitelně prezentační činnosti. Poměrně netradiční podobu má oddíl věnovaný zaměstnancům muzea (pouze fotografie), nicméně je třeba říci, že toto pojetí zcela zapadá do celkové koncepce výročního spisu s akcentem na současnost či budoucí vývoj. Knihu zajímavě doplňuje i ve stejném roce vydaný katalog k výstavě *Země a její muzeum* kolektivu autorů pod vedením Jiřího Šíla.²⁷

Institucí, která slaví výročí svého vzniku vždy s ročním předstihem nežli Národní muzeum v Praze, je Moravské zemské muzeum v Brně. Během dlouhé doby své existence se i tato instituce dobrala nejrůznějších způsobů zpracování svých dějin, počínaje oslavným spiskem ke 125. výročí svého založení, přes relativně stručné spisy V. Nekudy a S. Brodessera, řada zatím končí kolektivní monografií vydanou s mírným předstihem k významnému jubileu v roce 2017. I v tomto posledně jmenovaném případě se jedná o krátké představení jednotlivých sbírek s bohatým obrazových doprovodem z dob minulých i zcela nedávných.²⁸

Výrazným reprezentantem monografie podobného zaměření představuje v zahraničí např. výroční spis k dvoustetletému výročí založení maďarského národního muzea.²⁹ Sám redaktor, János Pintér, v úvodu čtenářům velmi otevřeně objasňuje, že tvůrci rezignovali na sepsání muzejních dějin, neboť by se jednalo o příliš rozsáhlý úkol, a rozhodli se raději představit bohatství muzejních sbírek a jejich nejvýznamnější položky. Dlužno poznamenat, že tomuto úkolu plně dostáli a vznikla fundovaná a při tom výpravná publikace, která svému účelu výročního spisu důstojně dostála.

Z monografických zahraničních prací zmiňme na tomto místě ještě jednu, která je nápadná využitím zcela jiné historiografické metody nežli ostatní. Jedná se o monografii vydanou vídeňským Umělecko-historickým muzeem, která reprezentuje snahu vyrovnat se s náročným a komplikovaným obdobím národního socialismu v letech 1938–1945. Přistupuje totiž k tomuto problematickému období rakouských i německých dějin velmi otevřeně, včetně rozhovorů s exponenty tehdejšího režimu, kteří v instituci působili.³⁰ Do poměrně konzervativního způsobu výkladu muzejních dějin přináší jednak ono již zmiňované metodologické osvěžení ve formě oral history, ale co je nutno pokládat za obzvláště inspirativní, je právě onen moment vyrovnání se s minulostí. Od událostí popisovaných ve zmiňované publikaci uběhlo již více než 70 let a je otázkou, zdali již nazrála doba, kdy jsme schopni se vyrovnat podobným způsobem s obdobím socialistického muzejnictví. Není-li tomu tak, a tím spíše, pokud tomu tak není, bychom se ale měli snažit zachovat osobní svědectví těch, kdo se jej účastnili během svého aktivního

²⁷ ŠÍL, Jiří a kol., *Země a její muzeum: Slezské zemské muzeum a muzejní tradice českého Slezska*, Opava : Slezské zemské muzeum, 2014.

²⁸ *Festschrift zum 125 jährigen Bestehen des Mährischen Landesmuseums*, (sv. 3 časopisu Zeitschrift des mährischen Landesmuseums, Neue Folge) Brünn 1943; NEKUDA, Vladimír. *150 let Moravského muzea v Brně*. Brno : Moravské muzeum, 1969; BRODESSER, Slavomír. *K poznání a sláve země: dějiny Moravského zemského muzea*, Brno : Moravské zemské muzeum, 2002; GREGOROVÁ, Růžena (ed.). *Moravské zemské muzeum: s úctou k práci průkopníků, s díky jejich pokračovatelům*. Brno : Moravské zemské muzeum, 2015.

²⁹ PINTÉR, János (ed.). *Two Hundred Year's History of the Hungarian National Museum and its Collections*. Budapest : Hungarian National Museum, 2004.

³⁰ HAUPT, Herbert. *Jahre der Gefährdung. Das Kunsthistorische Museum 1938–1945*. Wien : Kunsthistorisches Museum, 1995.

profesního života tak, aby bylo možno jejich svědectvím korigovat často neproniknutelně strohý úřední jazyk písemných pramenů úřední provenience.

Další významnou skupinu monografií, jak již bylo předesláno, představují publikace věnované význačným osobnostem spojených s muzeem. V tomto ohledu se samo Národní muzeum chová poměrně macešsky a podobných prací vychází z jeho iniciativy naprosté minimum. Z poslední doby jmenujme především zájem o rodinu Náprstkových, který je pochopitelně spojen především s Náprstkovým muzeem.³¹ Významné osobnosti svého oboru, Drahomíře Stránské, pak věnovaly monografii pracovnice etnografického oddělení. Tento počín však lze hodnotit značně rozporuplně, neboť především autorka první části pouze okomentovala jednotlivé položky příslušného osobního fondu, aniž je výrazněji interpretovala či uvedla do příslušných souvislostí.³²

Jinak se věnují osobnostem spjatým s NM autoři z jiných pracovišť – vznikla tak biografie Jiřího Špěta,³³ z období prvorepublikového si vysloužil pozornost kupříkladu Čeněk Zíbrt. Tato druhá zmíněná práce však mimoděk dobře ilustruje, jak se potřeby a náhledy jednotlivých oborů, jakkoli blízkých, mohou beznadějně míjet. Přestože Zíbrt působil v Národním muzeu velkou část svého aktivního profesního života a byl dlouhá léta ředitelem muzejní knihovny, v příslušné monografii tento aspekt není zmiňován než naprosto okrajově a autorova pozornost je věnována výhradně jeho činnosti etnografické.³⁴

V tomto ohledu tedy nezbyvá než konstatovat, že biografickým studiím se věnuje daleko intenzivnější pozornost na jiných pracovištích.³⁵ Jak se ukazuje, základ zájmu o biografická studia může být položen již během studia příslušných autorů, kdy si jako téma své kvalifikační práce zvolí právě životopis některého z významných muzejníků. Mnozí z autorů pak v toto téma rozvíjejí i v dalších fázích své autorské činnosti.

Sborníky a kolektivní monografie

Při několika příležitostech využilo Národní muzeum při prezentaci výstupů zájmu o vlastní institucionální dějiny sborníkovou formu. Tato publikační platforma totiž umožňuje efektivně postihnout mnoho zajímavých aspektů, aniž jsou však autoři zavázáni požadavkem na postžení zvoleného tématu v úplnosti.

Prvním takovým počinem byl sborník vyšlý nakonec pod redakcí prvního poválečného ředitele NM, předtím dlouholetého pracovníka numismatického oddělení Gustava Skalského.³⁶ Jedná se o soubor textů, jejichž autory byly tehdejší přednostové oddělení. Vznikl tak mimořádný soubor k dějinám jednotlivých oddělení od založení Muzea až do roku 1948, který je dodnes hojně využíván k poučení o starším období. Nicméně je třeba říci, že dějiny Národního muzea

³¹ SECKÁ, Milena – ŠÁMAL, Martin. *Byl to můj osud... Zápisky Josefy Náprstkové*. Praha : Národní muzeum 2014; SECKÁ, Milena. *Jen Náprstková, prosím... : Neobyčejný život v dobových pramenech*. Praha : Národní muzeum 2016 atd.

³² TAUBEROVÁ, Monika – MEVALDOVÁ, Helena. *Drahomíra Stránská: osobnost evropské etnografie*. Praha : Národní muzeum, 2011.

³³ DOLÁK, Jan – GILBERTOVÁ, Marie. *Historik Jiří Špět: Život a dílo*. Brno : Masarykova univerzita, 2010.

³⁴ BLÜML, Josef. *Kulturní historik Čeněk Zíbrt*. Pelhřimov: Nová tiskárna Pelhřimov, 2014. Obdobný problém sledáváme i u biografie Zdeňka Wirtha, který sice nebyl přímo pracovníkem NM, ale jeho činnost bezprostředně ovlivňoval jako člen jeho správních orgánů a také přednostu odboru muzeí ministerstva školství a národní osvěty. Kniha z pera historičky umění Kristýny Uhlíkové však tento aspekt jeho aktivit zcela opomíjí (UHLÍKOVÁ, Kristina. *Zdeňek Wirth, první dvě životní etapy (1878–1939)*. Praha : Národní památkový ústav, 2010.

³⁵ Srv. přehled témat závěrečných prací na https://is.muni.cz/th/f8u6h/priloha_c.1_annotovany_seznam_zaverecnych_praci.doc.

³⁶ SKALSKÝ Gustav et al. (ed.). *Národní muzeum 1818–1948*. Praha : Národní muzeum, 1949.

jako celku se z takového zpracování zcela vytrahly. Ani další pokus o sepsání muzejních dějin (tentokrát k jeho 150. výročí založení) nevyšel podle původních plánů a v roce 1968 tak byl vydán další sborník, tentokrát již obsahující i obecněji zaměřené studie (vliv NM na budování regionálních muzeí, souhrn dějin přírodovědných a historických oddělení atd.).³⁷

Analogický postup můžeme vidět také v případě publikace oslav významného výročí Slezského muzea. V roce 1964 byl vydán sborník 150 let Slezského muzea: 1814–1964.³⁸ Svým způsobem se jedná o pendant pražského výročního sborníku vydaného o čtyři roky později – sborník vznikl pod redakcí tehdejšího zástupce ředitele muzea, botanika Josefa Dudy, autorem úvodní kapitoly byl také Josef Polišenský a následující statě zpracovávají jednak vybrané úseky muzejních dějin a jednak také dějiny některých oborů zde pěstovaných (muzeologie, ornitologie, archeologie, numismatika).

Dobré příklady sborníkového přístupu či dnes spíše formu kolektivní monografie k dějinám muzejní instituce můžeme nalézt ovšem i ve zcela nedávné historii. V této souvislosti je možno jmenovat počín ke 115. výročí existence Národního zemědělského muzea, který v průřezu představuje vybrané kapitoly z dějin instituce a představuje také jeho mimopražské objekty a s nimi spojené sbírky a nejvýznamnější exponáty. Podobnou cestou se vydala např. také Moravská galerie či moravské Uměleckoprůmyslové muzeum.³⁹

Drobnější historiografické útvary

Největší podíl odborné produkce k dějinám Národního muzea z pochopitelných důvodů představují časopisecké studie či příležitostné sborníkové stati. Tematický rozptyl těchto dílčích studií je velmi široký, znovu se opakují témata uvedená již při přehledu monografických zpracování (tedy muzejní budovy, sbírky či oddělení, popř. obory a osobnosti), ale přibývá i celá řada dalších témat z muzejní každodennosti.

Jmenovat všechny studie tohoto typu není na tomto místě ani možné, ani účelné, zmiňme však jeden ze zajímavých rysů – pokud se dějinami vlastního oddělení či sbírky zabývají pracovníci humanitních oborů, kteří jsou alespoň v základu seznámeni s metodami historické práce výsledky jsou, až na výjimky, přijatelné. Poněkud kontroverznější může být situace, kdy se podobnými aktivitami zabývají pracovníci přírodovědných oborů, kteří jsou uvyklí odlišným pracovním metodám a ze své specializace jsou také vychováni k jiným strategiím publikování. V některých případech jsou i zde výsledkem kvalitní přehledové práce,⁴⁰ snažení však může dopadnout i neúspěchem, jak o tom svědčí nikdy nepublikovaný rukopis Vlastislava Zázvorky (mimochodem pozdějšího ředitele NM) o dějinách geologického oddělení.⁴¹ Zatímco geolog Vojen Ložek, který byl jedním z oponentů, byl s prací spokojen a vysoce hodnotil její přínos k dějinám oboru geologie, druhý oponent Aleš Chalupa, toho času muzejní archivář, doporučil

³⁷ BURIAN, Miroslav – ŠPÉT Jiří (eds.). *Sto padesát let Národního muzea. Sborník příspěvků k jeho významu a dějinám*. Praha: Národní muzeum, 1968, s. 6 (Úvod z pera Vladimíra Denksteina).

³⁸ DUDA, Josef (ed.). *Sto padesát let Slezského muzea: 1814–1964*. Ostrava: Krajské nakladatelství, 1964.

³⁹ BORTEL, Roman et al. *115 let NŽM. Prameny a studie*, sv. 38. Praha: Národní zemědělské muzeum, 2006; TOMÁŠEK, Petr (ed.). *Moravská národní galerie*. Brno: Moravská galerie, 2011; KRÍŽOVÁ Alena (ed.). *Moravské uměleckoprůmyslové muzeum v Brně*. Brno: Metoda, 2013.

⁴⁰ ŠTĚPÁNEK, Otakar. Stopadesát let zoologie Národního muzea v Praze 1818 až 1968. In: *Časopis Národního muzea (dále ČNM) – řada přírodovědná*, roč. 138–139, 1969–1970, s. 1-159; TUČEK, Karel. Kapitoly z dějin mineralogicko-petrografického oddělení Národního muzea v Praze. *ČNM – řada přírodovědná*, roč. 147, 1978, s. 1-145.

⁴¹ Nepublikovaný rukopis dějin geologicko-paleontologického oddělení z pera Vlastimila Zázvorky z roku 1980 *Přehled dějin paleontologického oddělení Národního muzea v Praze* (ANM, RNM – sekretariát ředitele, karton 9).

z celé řady víceméně metodologických důvodů práci k přepracování.⁴² Dílo tedy nakonec zůstalo v rukopise, je však dodnes hojně využíváno jako východisko pro další studium daného tématu.

O kontinuálním zájmu Karla Sklenáře o dějiny archeologie v NM a nejrůznější aspekty muzejní každodennosti byla již učiněna zmínka na více místech a v minulém období byl ve svém snažení víceméně osamocen. V posledních několika letech však došlo i v NM k daleko intenzivnějšímu vnímání vlastních dějin, což nepochybně souvisí s již zmiňovaným výročím a rekonstrukcí muzejní budovy. Vyšlo několik dílčích studií věnovaných divadelnímu oddělení, badatelské aktivity se velmi nadějně rozběhly v Českém muzeu hudby a také v Náprstkově muzeu. Obecně lze tuto novou produkci charakterizovat především jako založenou na extenzivním i intenzivním využívání primárních pramenů, v tomto případě pochopitelně především muzejní registratury.⁴³ Hlavní publikační platformou pro texty interních i externích autorů zaměřených na nejrůznější aspekty dějin NM se v posledních letech stal *Časopis Národního muzea* – řada historická, i pro publikování textů zaměřených spíše na současnou muzejní praxi má NM svou publikační platformu, a sice časopis *Muzeum*.

Nechceme-li ani v pojednání o drobnějších historiografických žánrech zcela zanedbat srovnání s oběma dalšími zemskými muzei v ČR, je možno konstatovat, že platí mutatis mutandis táž konstatování. Paleta autorů i témat je samozřejmě mnohem širší a pestřejší nežli u monografií, také kvantitativně jsou časopisecké a sborníkové stati zastoupeny zdaleka nejvíce. Z klíčových periodik jmenujme *Museologia Brunensia*, jehož zaměření je spíše teoretické či konceptuální, přinesl však v minulých letech i cenné příspěvky biografické (2016, č. 2) či studie k výuce muzeologie na brněnském univerzitním pracovišti (2014, č. 5).

Poslední skupinu publikací pak tvoří pestrá žánrová směs sahající od zpráv o činnosti⁴⁴ přes populárně pojaté průvodce po muzejních sbírkách a nejvýznamnějších předmětech. Pohybují se na samé hranici odborného textu či již za ní, jsou určena nejširší veřejnosti a nedisponují pochopitelně s ohledem na své uživatele poznámkovým aparátem, nicméně jejich autory bývají odborní pracovníci institucí a správci příslušných sbírek. V Národním muzeu vznikla ve 20. století celá řada průvodců po sbírkách a některé z nich se dočkaly i mnoha vydání. Jako příklad můžeme uvést *Průvodce*, jehož autorem již výše zmiňovaný Čeněk Zíbrt.⁴⁵ Za obsahově

⁴² ANM, RNM – sekretariát ředitele, karton 9, spis oponentního řízení.

⁴³ Jako příklady je možno uvést TRÁVNÍČKOVÁ, Markéta. Divadelní oddělení Národního muzea (1924–2014). Násťin jeho historie se zvláštním zřetelem na zakladatelskou éru Jana Bartoše. In: *Sborník Národního muzea v Praze. Řada A – Historie*, sv. 68, 2014, č. 3–4, s. 5–22; KABELKOVÁ, Markéta – PAULOVÁ, Eva. Počátky samostatného hudebního oddělení Národního muzea. In: *ČNM – řada historická*, 186, 2017, č. 3–4, s. 3–24.

⁴⁴ Bývají publikovány buď samostatně, nebo na stránkách institucionálních periodik. Spadají však spíše do kategorie primárních pramenů nežli sekundární literatury, a byť představují významný zdroj informací, zde na ně pouze upozorňujeme.

⁴⁵ Čeněk Zíbrt měl ambice k sepsání vlastních vědeckých dějin Národního muzea, ale nakonec na ně musel z nejrůznějších důvodů rezignovat. Alespoň částečně však mohl být upokojen tím, že mu bylo již na počátku 20. století svěřeno sepsání úvodu pro zmiňovaného *Průvodce*. Jeho text pak byl recyklován v nových vydáních ještě po celou dobu první Československé republiky. Jisté však nebyl nadšen z toho, že tento jeho text byl publikován anonymně. Srv. *Průvodce sbírkami Musea království Českého v Praze*. Praha: Národní muzeum, 1905. Nedatovaný rukopis je dnes zcela neorganicky uložen v muzejní registratuře (Archiv Národního muzea, fond Registratura Národního muzea, dále ANM, RNM). Dále srv. i *Průvodce sbírkami Musea království Českého v Praze*. Praha: Národní muzeum 1917, 1919, 1920; *Průvodce sbírkami Národního muzea v Praze*. Praha: Národní muzeum, 1921, 1926.

bohatou (i co do dějin jednotlivých oddělení) a graficky zdařilou jistě můžeme považovat také řadu průvodců po jednotlivých součástech Muzea vydávanou kolem roku 1999.⁴⁶

Shrnutí

Impulsy

Na základě výše uvedeného přehledu proved'me shrnutí. Co bývá obvykle impulsem k tomu, aby instituce poskytla (většinou ne zcela zanedbatelné) finanční prostředky ke zpracování a vydání vlastních dějin? Zde je odpověď jednoznačná – bývají to významná výročí spojená s jejich založením, (znovu)otevřením či obdobnou významnou událostí. Průzkumem dosavadní literatury k dějinám muzeí se totiž jasně ukazuje, že mezi evropskými muzei snad neexistuje žádné, které by se svým dějinám věnovalo opravdu systematicky. V čem lze spatřovat důvody malého zájmu o dějiny vlastních institucí? Jistě bychom je neměli spatřovat v tom, že by tato tematika nebyla zajímavá. Byť monumentální muzejní budovy vzbuzují často dojem neochvějné stability a jistoty, jejich vnitřní život je často velmi komplikovaný, formovaný na jedné straně vnějšími vlivy politické či ekonomické povahy, na straně druhé ovlivňovaný výraznými osobnostmi mezi zaměstnanci či domácími tradicemi a do hry vstupují při jejich utváření i aktuální teoretické koncepty. Muzejní dějiny tak představují mnohvrstevnaté příběhy nepostrádající dramatické zápletky. Ke škodě věci však ohlédnutí za vlastní minulostí bývá pravděpodobně za zbytné, což je ovšem škoda, protože celá řada muzeí má vzhledem ke své dlouhověkosti v tomto směru opravdu mnoho co nabídnout.

Snad jedinou oblastí z muzejních dějin, jíž je věnována pozornost pravidelněji, představují dějiny sbírek, které jdou ruku v ruce s jejich zpracováním a zpřístupňováním v expozicích či pro vědecké účely. Tyto úkoly muzea plní pochopitelně průběžně, ale z hlediska předmětu této studie to je pouze dílčí součást tématu a hlavní důraz je v takových publikacích z pochopitelných důvodů kladen právě na sbírkové předměty.⁴⁷

Zdroje

Přehledy použitých pramenů a literatury, jež využívali a využívají jednotliví autoři při vytváření svých dějin přinášejí také zajímavé a do jisté míry překvapivé výsledky. Kde je to možné a kde existují předcházející či dílčí zpracování, je pochopitelné jejich využití. Překvapivé však je, jak málo jsou v domácích a ještě více v zahraničních publikacích zastoupeny odkazy na archivní či jiné primární prameny. Nemusí se přitom jednat pouze o klasické archiválie úředního původu, ale ke slovu by měly přicházet i osobní fondy významných zaměstnanců instituce či organizátorů muzejního života.

Možností je při tom celá řada. Každé muzeum má svůj podnikový archiv, at' již ve vlastní správě či je uložen v některém ze státních archivů, dále jsou k dispozici i písemnosti nadřízených orgánů centrální správy (byť zrovna v případě Národního muzea je vyhovující

⁴⁶ *Průvodce Národního muzea – Přírodovědecké muzeum*. Praha : Národní muzeum, 1999; *Průvodce Národního muzea – Historické muzeum*. Praha : Národní muzeum, 1999. Obdobným způsobem jsou zpracovány i Náprstkovo muzeum, Knihovna Národního muzea, České muzeum hudby, Památník F. Palackého a F. L. Riegra či expozice ve Vrchotových Janovicích. I přes výrazné časové spatium nebylo dosud překročeno k vytvoření nové řady průvodců, jejich vydání však lze předpokládat v nejbližších letech při příležitosti otevření rekonstruované staré muzejní budovy a otevření nových expozic.

⁴⁷ Typickým příkladem takových publikací je např. řada katalogů ke sbírkám Národního technického muzea vydávaná při příležitosti nové instalace expozic v roce 2015 (např. Katalog expozice Tiskařství, Katalog expozice Doprava, Katalog expozice Architektura, stavitelství a design a další).

hodnota a dochování těchto komplementárních pramenů značně omezená; jinde to ovšem může být i jinak). Potřebné informace lze také získávat z veřejně dostupných zdrojů, zde máme na mysli např. tištěné výroční zprávy či periodické dílčí informace publikované na stránkách institucionálních periodik.

Navíc, v podstatě jediné zahraniční monografie, tak, jak o nich byla řeč výše, které snesou přísnější měřítka co do hodnocení práce s prameny a odkazování na ně, jsou obě publikace věnované Britskému muzeu. Klasická registratura v nich není sice zastoupena příliš četnými odkazy, ale to je kompenzováno jinými prameny. Autoři používali hojně dobový tisk, tištěné výroční zprávy a také celou řadu osobních deníků či korespondence zainteresovaných osob. Výsledný obraz je tedy dostatečně plastický a výpovědi jednotlivých, jinak poměrně specifických typů pramenů, se tedy vzájemně na jedné straně doplňují, na druhé i korigují.

Osobnosti

I ze zcela povšechného přehledu je zřejmé, že studium muzejních dějin je doménou muzejníků, zaměstnanců daných institucí, případně muzeologů. Na první pohled největší procento z nich představují ředitelé, ať již bývalí nebo současní. Avšak „ředitelské“ dějiny jsou spíše optickým klamem, v drtivé většině takových případů jde pouze o záštitu, kterou vedoucí pracovníci dílu poskytli. S touto situací se pravidelně setkáváme u nás i v zahraničí, jak ve starší době, tak v současnosti. Reálný autorský či redakční podíl takových pracovníků je však samozřejmě obtížné určit, byť jistě nelze paušálně jejich roli redukovat do pouhé symbolické roviny.

Zájem o dějiny vlastní instituce mají tedy především její zaměstnanci, v případě muzeí tedy správci sbírek či kurátoři, a to, kupodivu, ze všech oborů. Již výše bylo naznačeno na příkladu Národního muzea, že do sepisování dějin svých oddělení se pouštěli i badatelé přírodovědného zaměření, nicméně s tím rizikem, že výsledný produkt byl potom žánrově neuchopitelnou syntézou objektivní historie a vlastních vzpomínek. Řešením je samozřejmě mezioborová spolupráce, která však zůstává většinou pouze v rovině proklamací. Mezi muzejními dějepisci je však přece jen více badatelů humanitního zaměření, kterým jsou historiografické metody přece jen bližší. Mezi nimi prim hrají archeologové, historici umění a architektury a ovšem také archiváři.

Závěr

Národní muzeum čeká na syntézu svých dějin již přinejmenším jedno století. Zdá se však, že ani v nejbližší době nebude usilování o zpracování vlastních kompletních vědeckých dějin úspěšně završeno.

Důvodů pro to existuje celá řada. Naprosto základním předpokladem je dlouhodobá příprava prostřednictvím heuristické práce a dílčích publikací. Na základě výše uvedeného je bohužel zřejmé, že NM zatím na této cestě nepokročilo příliš daleko, byť alespoň v posledních několika letech se začalo blýskat na lepší časy. Po několika desetiletích, kdy byly muzejní dějiny (míněno dějiny Národního muzea) zájmem především Karla Sklenáře, nyní je toto téma přece jen reflektováno šířeji. S problémem širšího zájmu o vlastní dějiny se svým způsobem potýkají i obě další zemská muzea v ČR, jak však ukazují bibliografické rešerše prováděné pro účely tohoto textu, je nespornou výhodou, je-li dané muzejní instituci blízké příslušné vysokoškolské pracoviště specializované na muzeologii.

Dalším krokom je pak stanovení reálných cílů – je zjevné, že všechny plány na sepsání dějin NM dosud ztroskotaly na tom, že si jejich autoři ustanovili mety příliš velkorysé. Zpracování celého období existence NM a zároveň i dějiny všech jeho oborů a odborů je úkol v dnešním systému vědy preferujícím spíše krátkodobé projekty nespílnitelný.

Oba tyto aspekty (možná banální, ale zkušenosti NM ukazují, že naprosto neopominutelné) jsou víceméně technického charakteru, zcela zásadní je však zakotvení muzejních dějin do celkového rámce dané instituce. Nestačí pouze formálně prosadit studium tohoto tématu do vědeckých plánů. Klíčová je skutečně účinná podpora ze strany vedení daného muzea. V NM se již třetím rokem daří prosadit téma muzejních dějin jako jeden ze samostatných okruhů v rámci institucionální podpory MK ČR v dlouhodobém koncepčním rozvoji výzkumné organizace (DKRVO). Při tematické pluralitě (či snad méně eufemisticky řečeno rozdrobenosti) naší historiografie se nakonec stává nemalým problémem i samotné sestavení dostatečně početné, všestranné a přitom i svým způsobem homogenní badatelské skupiny.

Česká centrální muzea jsou na tom se zpracováním svých dějin víceméně obdobně. Existuje celá řada kvalitních přípravných studií a nejrůznější práce, které vznikly při výročích našich institucí, nicméně k vytvoření komplexních odborných prací monografického charakteru dosud nedošlo a pravděpodobně ani v dohledné době nedojde.

K vytvoření typologie prací muzejní historiografie je možno sáhnout také k zahraničním analogiím, které jsou však naštěstí zcela funkční a relevantní. Můžeme zde sledovat široké spektrum badatelských výstupů od drobnějších forem typu časopiseckých či sborníkových studií (které však mohou být i značně rozsáhlé a představovat své druhu monografie, pouze shodou okolností otištěné v periodiku či sborníku) až k rozsáhlým monografiím. I tyto vrcholné formy zpřístupnění mohou nabývat různých podob podle svého tematického zaměření. Výraznou stopu představují práce věnované muzejním budovám, další specifickou skupinu znamenají publikace zaměřené spíše na sbírky a v podstatě mimořádné jsou všestranné muzejní dějiny obsahující v sobě přehledné zpracování nejrozmanitějších aspektů muzejního života.

Dějiny muzejních institucí představují specifický typ historiografie. Jsou komplexní disciplinou, jež předpokládá velmi dobrou znalost všeobecného dobového kontextu, který zcela neopominutelně formoval podobu muzejních institucí, ale zároveň bezpečně ovládnutí vnitřního prostoru zkoumané instituce a mechanismů jejího fungování. Domnívám se však, že byt' se většinou nejedná o snadný výzkum, jeho výsledky mohou zásadně obohatit historické poznání.

Seznam pramenů a literatury (References)

Prameny (Archival Sources)

Archiv Národního muzea, f. Registratura Národního muzea

Archiv Národního muzea, f. Registratura Národního muzea – sekretariát ředitele

Literatura (Bibliography)

200 let Národního muzea ve 200 fotografiích, Praha: CPress 2018.

ALEXANDER, Edward P. – ALEXANDER, Mary. (2008). *Museums in Motion: An Introduction to the History and Functions of Museums*. Second edition. Lanham – New York – Toronto – Plymouth: Altamira Press.

BENNETT, Tony. (1995). *The Birth of the Museum: History, Theory, Politics*. London : Routledge.

- BISCHOFF, Cäcilia. (2008). *Das Kunsthistorische Museum: Baugeschichte – Architektur – Dekoration*. Wien : Brandstätter.
- BLÜML, Josef. (2014). *Kulturní historik Čeněk Zíbrt*. Pelhřimov: Nová tiskárna Pelhřimov.
- BORTEL, Roman et al. (2006). 115 let NZM. In: *Prameny a studie*, sv. 38. Praha : Národní zemědělské muzeum.
- BRODESSER, Slavomír. (2002). *K poznání a slávě země: dějiny Moravského zemského muzea*. Brno.
- BURIAN, Miroslav – ŠPĚT Jíří (eds.). (1968). *Sto padesát let Národního muzea. Sborník příspěvků ke jeho významu a dějinám*. Praha : Národní muzeum.
- CAYGILL, Marjorie – DATE, Christopher. (1999). *Building the British Museum*. London : British Museum Press.
- CAYGILL, Marjorie. (2001). *The British Museum A–Z Companion*. London : Rutledge.
- CAYGILL, Marjorie. (2003). *The British Museum: 250 years*, London : British Museum Press.
- CAYGILL, Marjorie. (2002). *The Story of the British Museum*. London: British Museum Press.
- CAYGILL, Marjorie. (1985). *Treasures of the British Museum*. London: British Museum Publication.
- Das Naturhistorische Museum in Wien*. Wien : Naturhistorisches Museum, 1979.
- Dějiny Univerzity Karlovy (1347/1348–1990)*. Praha : Karolinum 2009.
- DOLÁK, Jan – GILBERTOVÁ, Marie. (2010). *Historik Jíří Špět: Život a dílo*. Brno : Masarykova univerzita.
- DOUŠA, Pavel. (2005). *Organizace českého muzejnictví 1945–1989 (Systém řízení muzeí v zajištění politické ideologie)*. Disertační práce obhájená na Ústavu historie a muzeologie Filozoficko-přírodovědecké fakulty Slezské univerzity v Opavě.
- DOUŠA, Pavel. (2011). Ústřední muzeologický kabinet (1955–1989). In: *Muzeum: Muzejní a vlastivědná práce*, roč. 49, č. 1, 2011.
- DUDA, Josef (ed.). (1964). *Sto padesát let Slezského muzea: 1814–1964*. Ostrava: Krajské nakladatelství.
- Festschrift zum 125 jährigen Bestehen des Mährischen Landesmuseums*, (sv. 3 časopisu Zeitschrift des mährischen Landesmuseums, Neue Folge), Brünn 1943.
- GREGOROVÁ, Růžena (ed.). (2015). *Moravské zemské muzeum: s úctou ke práci průkopníků, s díky jejich pokračovatelům*. Brno: Moravské zemské muzeum.
- HANUŠ, Josef. (1921; 1923). *Národní muzeum a naše obrození*. Praha : Národní muzeum.
- HAUPT, Herbert. (1995). *Jahre der Gefärdung. Das Kunsthistorische Museum 1938–1945*, Wien: Kunsthistorisches Museum.
- HOZÁK, Jan – NOVOTNÝ, Michal. (2016). *Průvodce budovou Národního technického muzea*. Praha: Národní technické muzeum.
- HOZÁK Jan. (2008). *Příběh Národního technického muzea*. Praha: Národní technické muzeum.
- JOVANOVIĆ-KRUSPEL, Stefanie – SCHUMACHER, Alice. (2017). *The Natural History Museum – The History of the Construction, its Conception and Architecture*. Wien : Naturhistorisches Museum.
- KABELKOVÁ, Markéta – PAULOVÁ, Eva. (2017). Počátky samostatného hudebního oddělení Národního muzea. In: *ČNM – řada historická*, 186, č. 3–4, s. 3-24.
- KIRSCH, Otakar, Dějiny lidského myšlení vs. dějiny institucí? Několik poznámek k problematice historické muzeologie. In: *Muzeologica Brunensia*, 2013, s. 8-14.
- KOLLMANN, Josef. (1992). *Dějiny ústředního archivu českého státu*. Praha : Archivní správa Ministerstva vnitra ČR, Praha.
- KRETZSCHMAR, Ulrike (ed.). (2006). *Das Berliner Zeughaus. The Berlin Armoury*. Berlin : Prestel.

- KŘÍŽOVÁ Alena (ed.). (2013). *Moravské uměleckoprůmyslové muzeum v Brně*. Brno : Metoda.
- LATOUR, Bruno. (2007). *Reassembling the Social. An Introduction to Actor – Network – Theory*. Oxford : Oxford University Press.
- Museum Silesiae*. Opava : Slezské zemské muzeum, 2015.
- Muzeum narodowe w Krakowie. Historia i wybór zabytków*. Warsaw, 1987.
- NEBESKÝ, Václav Bolemír. (1868). *Dějiny Musea Království českého*, Praha.
- NEKUDA, Vladimír. (1969). *150 let Moravského musea v Brně*. Brno: Moravské zemské muzeum.
- PINTÉR, János (ed.). (2004). *Two Hundred Year's History of the Hungarian National Museum and its Collections*. Budapest : Hungarian National Museum.
- Průvodce Národního muzea – Historické muzeum*. Praha : Národní muzeum, 1999.
- Průvodce Národního muzea – Přírodovědecké muzeum*. Praha : Národní muzeum, 1999.
- Průvodce sbírkami Musea království Českého v Praze*. Praha : Národní muzeum, 1905.
- Průvodce sbírkami Musea království Českého v Praze*. Praha : Národní muzeum 1917, 1919, 1920.
- Průvodce sbírkami Národního muzea v Praze*. Praha : Národní muzeum, 1921, 1926.
- RAUCHENSTEINER, Manfred. (2005). *Phönix aus der Asche. Zerstörung und Wiederaufbau des Heeresgeschichtlichen Museums 1944 bis 1955*. Wien.
- ROTH, Martin. (1990). *Heimatmuseum. Zur Geschichte einer deutschen Institution*. Berlin : Gebrüder Mann Verlag.
- SECKÁ, Milena. (2016). *Jen Náprstková, prosím... : Neobyčejný život v dobových pramenech*, Praha : Národní muzeum.
- SECKÁ, Milena – ŠÁMAL, Martin. (2014). *Byl to můj osud... Zápisky Josefy Náprstkové*, Praha : Národní muzeum.
- SKALSKÝ Gustav et al. (ed.). (1949). *Národní museum 1818–1948*. Praha: Národní muzeum.
- SKLENÁŘ, Karel. (2001). *Obraz vlasti. Příběh Národního muzea*, Praha: Paseka.
- SKLENÁŘ, Karel. (2014). *Pravěká a raně středověká archeologie v dějinách Národního muzea*. *Fontes archeologici Pragenses* 40. Praha : Národní muzeum.
- SRŠEŇ, Lubomír. (1999). *Architektura, výzdoba a původní vybavení hlavní budovy Národního muzea v Praze. Průvodce*. Praha : Národní muzeum.
- SRŠEŇ, Lubomír. (1992). *Budova Národního muzea v Praze 1891–1991: architektura, umělecká výzdoba a původní uměleckořemeslné vybavení*. Praha : Národní muzeum.
- STEINOVÁ, Šárka. (2013). *Osudový příběh Československého zemědělského muzea: (1891) 1918–1952*, Praha : Národní zemědělské muzeum.
- ŠÍL, Jiří a kol. (2014). *Země a její muzeum: Slezské zemské muzeum a muzejní tradice českého Slezska*, Opava : Slezské zemské muzeum.
- ŠTĚPÁNEK, Otakar. (1969 - 1970). Stopadesát let zoologie Národního muzea v Praze 1818 až 1968. In: *ČNM – řada přírodovědná*, roč. 138–139, s. 1-159.
- TAUBEROVÁ, Monika – MEVALDOVÁ, Helena. (2011). *Drabomíra Stránská: osobnost evropské etnografie*. Praha: Národní muzeum.
- TOMÁŠEK, Petr (ed.). (2011). *Moravská národní galerie*. Brno: Moravská galerie.
- TRÁVNÍČKOVÁ, Markéta. (2014). Divadelní oddělení Národního muzea (1924–2014). Nástin jeho historie se zvláštním zřetelem na zakladatelskou éru Jana Bartoše. In: *Sborník Národního muzea v Praze . Řada A – Historie*, sv. 68, č. 3–4, s. 5-22.
- TUČEK, Karel. (1978). Kapitoly z dějin mineralogicko-petrografického oddělení Národního muzea v Praze. In: *ČNM – řada přírodovědná*, roč. 147, s. 1-145.
- Velká kniha o Národním muzeu*. Praha : Národní muzeum, 2016.

- UHLÍKOVÁ, Kristina. (2010). *Zdeněk Wirth, první dvě životní etapy (1878–1939)*. Praha : Národní památkový ústav.
- WEBER, Max. (2009). *Metodologie, sociologie a politika. 2*. Praha : Oikomenh.
- WILSON, David Mackenzie. (2002). *The British Museum. A History*. London.
- WOITSCHOVÁ, Klára – Jůn, Libor. (2015). Národní muzeum jako historiografické téma. *ČNM – řada historická*, 184, č. 1–2, s. 79-92.